

Sygn. akt II Ca 211/20

POSTANOWIENIE

Dnia 21 stycznia 2021 roku

Sąd Okręgowy w Lublinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Sądu Okręgowego Dariusz Iskra (sprawozdawca)

Sędziowie: Sędzia Sądu Okręgowego Anna Podolska-Kojtych

Sędzia Sądu Okręgowego Marek Zugaj

po rozpoznaniu w dniu 21 stycznia 2021 roku w Lublinie, na posiedzeniu niejawnym

sprawy z wniosku Z. W.

z udziałem B. W.

o stwierdzenie nabycia spadku po Z. H. (1)

na skutek apelacji wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego L. z dnia 23 grudnia 2019 roku, w sprawie (...)

postanawia:

uchylić w całości zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu L., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Anna Podolska-Kojtych Dariusz Iskra Marek Zugaj

Sygn. akt II Ca 211/20

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 23 grudnia 2019 roku Sąd Rejonowy L. postanowił:

I. stwierdzić, że spadek po Z. H. (1), synu F. i A., zmarłym dnia 7 lutego 2002 roku w J., ostatnio stale zamieszkałym w Ł., nabyły z mocy ustawy córki – B. W. (córka Z. i A.), J. G. (córka Z. i A.) i Z. W. (córka Z. i A.) po 1/3 (jednej trzeciej) części każda z nich;

II. obciążyć kosztami postępowania wnioskodawczynię oraz uczestniczkę stosownie do ich udziału w sprawie (k. 55).

*

Postanowieniem z dnia 9 stycznia 2020 roku Sąd Rejonowy L. postanowił sprostować oczywistą omyłkę pisarską w punkcie I postanowienia tego Sądu z dnia 23 grudnia 2019 roku, wydanego w sprawie (...) w ten sposób, że wyrażenie („słowa”) „córki B. W. (c. Z. i A.), J. G. (c. Z. i A.) i Z. W. (c. Z. i A.)” zastąpić wyrażeniem „słowami” „żona U. H. oraz córki B. W. (c. Z. i A.) i Z. W. (c. Z. i A.)” (k. 60).

*

W uzasadnieniu postanowienia z dnia 23 grudnia 2019 roku Sąd Rejonowy ustalił, że spadkodawca Z. H. (1), syn F. i A., ostatnio na stałe zamieszkały w Ł., zmarł w J. w dniu 7 grudnia 2002 roku. W chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim z U. H., która zmarła bezpotomnie kilka po otwarciu spadku. Z poprzedniego związku małżeńskiego z A. z domu N. spadkodawca posiadał trzy córki: Z. W., J. G. i B. W.. J. G. zmarła w dniu 30 grudnia 1998 roku w R., nie pozostawiając zstępnych.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 20 maja 1998 roku Z. H. (1) sporządził w Kancelarii Notarialnej notariusza B. T. (1) testament w formie aktu notarialnego (Rep. (...)), w którym do spadku powołał córki – J. G. i Z. W.. Testament ten wnioskodawca odwołał, o czym poinformował zarówno wnioskodawczynię, jak i uczestniczkę. Testament Z. H. (1) został otwarty i ogłoszony w dniu 28 grudnia 2018 roku w sprawie (...) Sądu Rejonowego Ł..

Sąd Rejonowy wskazał dokumenty, na podstawie których dokonał ustaleń faktycznych.

Sąd Rejonowy wskazał, że ustaleń faktycznych dokonał również na podstawie złożonego w trybie art. 671 k.p.c. przez wnioskodawczynię zapewnienia spadkowego, które znalazło potwierdzenie w wyjaśnieniach uczestniczki B. W..

Sąd Rejonowy wyjaśnił, że nie znalazł podstaw do zakwestionowania prawdziwości zgodnych twierdzeń wnioskodawczyni i uczestniczki, że testament notarialny z dnia 20 maja 1998 roku został przez spadkodawcę odwołany, jak również, że zainteresowane nie są w posiadaniu jakichkolwiek innych testamentów Z. H. (1).

Sąd Rejonowy przytoczył treść przepisu art. 946 k.c. i wyjaśnił, że do skutecznego odwołania testamentu przez spadkodawcę (jak najprawdopodobniej miało to miejsce w niniejszej sprawie) wystarczy podarcie, spalanie, pocięcie takiego dokumentu, ewentualnie odcięcie lub oderwanie jego fragmentu, czy też przekreślenie treści i poczynienie odpowiedniego dopisku (na przykład „anuluję”), nie jest zaś konieczne sporządzanie odrębnego dokumentu, jak zdawała się mniemać uczestniczka.

Sąd Rejonowy przytoczył treść przepisów art. 926 § 1 i 2 k.c. i wyjaśnił, że ponieważ Z. H. (1) skutecznie odwołał jedyny sporządzony testament z dnia 20 maja 1998 roku, dziedziczenie spadku po nim regulują przepisy ustawy – Kodeks cywilny.

Sąd Rejonowy przytoczył treść przepisów art. 931 § 1 i 2 k.c. i wskazał, że Z. H. (1) zmarł, pozostając w związku małżeńskim z U. H.. Z poprzedniego związku małżeńskiego z A. z domu N. spadkodawca posiadał trzy córki: Z. W., J. G. i B. W.. J. G. zmarła w dniu 30 grudnia 1998 roku w R., nie pozostawiając zstępnych.

W związku z powyższym Sąd Rejonowy stwierdził, że żona i obie żyjące w chwili otwarcia spadku córki spadkodawcy (Z. W. i B. W.) nabyły spadek po 1/3 części każda z nich.

Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia o kosztach postępowania Sąd Rejonowy wskazał przepis art. 520 § 1 k.p.c.

*

Od postanowienia z dnia 23 grudnia 2019 roku apelację złożyła Z. W., reprezentowana przez pełnomocnika, zaskarżając postanowienie w całości.

Wnioskodawczyni zarzuciła, że:

„Sąd I instancji ustalił niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy, że testament notarialny sporządzony przez spadkodawcę w dniu 20 maja 1998 r. przed notariuszem B. T. (1) B. T. (2) w Kancelarii Notarialnej w Ł. (Repertorium(...)) został odwołany.

Sąd I instancji naruszył przepis art. 233 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej, a nie swobodnej oceny zebranego materiału dowodowego skutkujące błędnym przyjęciem, że w niniejszej sprawie doszło do nabycia spadku na podstawie ustawy a nie testamentu z 20 maja 1998 r. i w konsekwencji błędnie ustalił krąg spadkobierców.

Sąd I instancji naruszył także przepis art. 670 k.p.c. poprzez niedokonanie działań mających na celu ustalenie okoliczności ewentualnego odwołania przez spadkodawcę testamentu notarialnego z dnia 20 maja 1998 r., w tym nie dopuszczenie dowodu z ponownego przesłuchania Z. H. (2) na te okoliczności bezpośrednio przez sąd spadku, w tym w szczególności na szczególony ewentualnego odwołania testamentu notarialnego z dnia 20 maja 1998 r. oraz brak wystąpienia przez sąd I instancji do notariusza, przed którym spadkodawca sporządził testament z dnia z dnia 20 maja 1998 r. o udzielenie informacji o ewentualnym dokonaniu przez spadkodawcę przed tym notariuszem aktu odwołania w/w testamentu, zmian tego testamentu lub sporządzenia nowego testamentu oraz o tym, jakich czynności spadkobierca dokonywał przed tym notariuszem po sporządzeniu w/w testamentu”.

Z. W. wniosła o:

„1) zmianę zaskarżonego postanowienia w całości i orzeczenie co do istoty sprawy lub uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia przez sąd I instancji;

2) dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z przesłuchania Wnioskodawczyni na fakt braku odwołania przez spadkodawcę testamentu notarialnego z dnia 20 maja 1998 r.;

3) wezwanie przez Sąd notariusza B. T. (1) prowadzącego Kancelarię Notarialną w Ł. przy Al. (...) (...) ((...)-(...) Ł.) do:

a) przedstawienia Sądowi na piśmie odpowiedzi na następujące pytania:

- czy spadkodawca Z. H. (1), syn F. i A., sporządzał w Kancelarii Notarialnej notariusza B. T. (1) inne testamety niż testament notarialny z dnia 20 maja 1998 r. (Repertorium (...)), a jeżeli tak, to kiedy;

- czy spadkodawca Z. H. (1) zmieniał lub odwoływał w Kancelarii Notarialnej notariusza B. T. (1) jego testament notarialny z dnia 20 maja 1998 r. (Repertorium (...)), a jeżeli tak, to kiedy i w jakim zakresie dokonywał zmian;

- czy spadkodawca Z. H. (1) po sporządzeniu w dniu 20 maja 1998 r. testamentu notarialnego (Repertorium (...)) dokonywał w Kancelarii Notarialnej notariusza B. T. (1) innych czynności notarialnych, a jeżeli tak to jakich i kiedy

b) przedstawienia Sądowi wypisów aktów notarialnych obejmujących czynności dokonane przez spadkodawcę Z. H. (1), których dotyczą powyższe pytania inne niż testament notarialny spadkodawcy z dnia 20 maja 1998 r. (Repertorium (...));

4) dopuszczenia i przeprowadzenia przez sąd dowodu z dokumentów przedstawionych przez notariusza B. T. (1), o których mowa powyżej na fakt braku odwołania lub zmiany przez Z. H. (1) jego testamentu notarialnego z dnia 20 maja 1998 r.”¹ (k. 70-74).

÷

Uczestniczka nie zajęła stanowiska w przedmiocie apelacji wnioskodawczyni.

*

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja wnioskodawczyni jest zasadna w całym zakresie zaskarżenia.

Na wstępie należy wskazać, że do rozpoznania apelacji miały zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu wynikającym z przepisów ustawy z dnia 4 lipca 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469).

W rozpoznawanej sprawie zaskarżone postanowienie podlega uchyleniu, a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania, ponieważ Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego jednoznacznie podkreślono, że nierozpoznanie istoty sprawy – w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. – oznacza zaniechanie przez sąd pierwszej instancji zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominięcie merytorycznych zarzutów pozwanego².

Przepis art. 386 § 4 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym.

Punktem wyjścia dla dalszych rozważań jest wskazanie, że zakres rozpoznania przez sąd pierwszej instancji sprawy o stwierdzenie nabycia spadku wyznaczają między innymi przepisy zawarte w art. 670 § 1 k.p.c. Przepisy te stanowią, że sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą. W szczególności bada, czy spadkodawca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje. Jeżeli testament zostanie złożony, sąd dokona jego otwarcia i ogłoszenia.

Ustaień w powyższym zakresie sąd dokonuje z urzędu, co oznacza, że sąd nie tylko z urzędu przeprowadza konieczne dowody lub stosuje inne podstawy ustaleń faktycznych (art. 228 § 1 k.p.c., art. 228 § 2 k.p.c., art. 229 k.p.c., art. 230 k.p.c., art. 231 k.p.c. i art. 234 k.p.c.), lecz również z urzędu przeprowadza postępowanie wyjaśniające w celu uzyskania wiedzy o okolicznościach faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

W rozpoznawanej sprawie nierozpoznanie istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji było konsekwencją trojkiego rodzaju przyczyn.

Po pierwsze, Sąd Rejonowy zaniechał postępowania wyjaśniającego w zakresie okoliczności faktycznych, które miałyby stanowić przejaw odwołania testamentu przez Z. H. (1). Na zniweczenie przez spadkodawcę skutków sporządzonego przez siebie testamentu notarialnego wskazywała w swoich lakonicznych zeznaniach Z. W., mówiąc o „unieważnieniu” testamentu „u notariusza w L.” po śmierci J. G. (k. 32).

Z. W. nie wskazała jednak konkretnych zachowań spadkodawcy, które miałyby stanowić przejaw woli odwołania testamentu. W szczególności należy zwrócić uwagę, że wnioskodawczyni nie wskazywała, że w celu odwołania testamentu spadkodawca sporządził nowy testament, bądź też w zamiarze odwołania sporządzony testament (wypis testamentu notarialnego) zniszczył lub pozbawił go cech, od których zależy jego ważność, bądź też dokonał w testamencie zmian, z których wynikała wola odwołania jego postanowień.

Konkretów w omawianym zakresie nie dostarczają wyjaśnienia złożone przez B. W. (k. 37-37v).

Z kolei pełnomocnik wnioskodawczyni wskazywał na istnienie jeszcze wcześniejszych testamentów Z. H. (1) niż testament z dnia 20 maja 1998 roku oraz wskazał, że nic mu nie wiadomo o odwołaniu tego ostatniego testamentu (k. 37v), a jego mama pomyliła fakty (k. 46).

W związku z powyższym należy przyjąć, że Sąd Rejonowy nie wyjaśnił bliżej, czy i jakie inne testamenty oraz w jakiej formie sporządził spadkodawca oraz czy rzeczywiście i w jaki sposób odwołał testament z dnia 20 maja 1998 roku.

Po drugie, Sąd Rejonowy nieprawidłowo przyjął, że podstawę ustalenia, że testament sporządzony przez Z. H. (1) został odwołany, mogą stanowić zgodne twierdzenia wnioskodawczyni i uczestniczki.

Przepis art. 229 k.p.c. stanowi, że nie wymagają również dowodu fakty przyznane w toku postępowania przez stronę przeciwną, jeżeli przyznanie nie budzi wątpliwości.

Przepis art. 229 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.).

Z przepisów art. 229 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. wynika, że nie wymagają dowodu fakty przyznane przez wszystkich uczestników postępowania, a ponadto tylko wówczas, gdy przyznanie to nie budzi wątpliwości. Chodzi przy tym nie tylko o brak wątpliwości co do tego, czy oznaczona osoba lub osoby przyznają określony fakt, ale także o to, czy nie zachodzą wątpliwości co do tego, czy przyznane fakty rzeczywiście miały miejsce.

Z przepisu art. 229 k.p.c. wynika przy tym, że przyznanie może dotyczyć tylko faktów, a nie ich oceny prawnej.

Nie można uznać, że w rozpoznawanej sprawie został przyznany fakt odwołania testamentu w oznaczony, konkretny sposób.

Po trzecie, wobec braku na obecnym etapie proceduralnych podstaw do ustalenia, że spadkodawca odwołał testament z dnia 20 maja 1998 roku, Sąd Rejonowy nie zajął stanowiska co do tego, czy testament sporządzony przez Z. H. (1) w dniu 20 maja 1998 roku stanowi podstawę powołania do dziedziczenia (art. 926 § 1 k.c.) i zawiera powołanie spadkobiercy (art. 959 k.c.), czy też zawiera jedynie ustanowienie zapisów.

W treści testamentu zawarty jest zapis, że „Z. H. (1) oświadcza, że do spadku powołuje córki swoje i A.:

- 1) J. G., zamieszkałą w L. przy ul. (...) i zapisuje jej udział, wynoszący 1/4 część we współwłasności nieruchomości, położonej w L. przy ul. (...);
- 2) Z. W., zamieszkałą w L. przy ul. (...) i zapisuje jej nieruchomość położoną w Ł. przy ul. (...), nakładając na spadkobierczynię obowiązek nieodpłatnego, dożywotniego udostępnienia mieszkania w budynku mieszkalnym, usytuowanym na tej nieruchomości na rzecz U. H. – aktualnej żony spadkodawcy”³.

Przytoczona wyżej treść rozporządzenia spadkodawcy nie jest jednoznaczna. W części wstępnej mowa o powołaniu do spadku, a w dalszej o zapisie. Możliwości interpretacji jest co najmniej kilka, na przykład:

- a) powołanie do dziedziczenia dwóch córek, a jednocześnie ustanowienie na ich rzecz zapisów,
- b) powołanie do dziedziczenia przez przeznaczenie córkom w testamencie poszczególnych przedmiotów majątkowych, które wyczerpują prawie cały spadek (art. 961 k.c.);
- c) ustanowienie samych tylko zapisów na rzecz córek, bez powołania do dziedziczenia.

Sąd Rejonowy nie zajął stanowiska w powyższym zakresie, przyjmując co najmniej przedwcześnie, że testament został odwołany.

÷

Sąd Rejonowy nie zwrócił również uwagi na fakt, że w rozpoznawanej sprawie powinni brać udział, jako uczestnicy postępowania, następcy prawni U. H., która pozostawała w związku małżeńskim ze spadkodawcą w chwili jego śmierci (k. 5). Wprawdzie z zapewnienia złożonego przez Z. W. wynika, że żona spadkodawcy już nie żyje, nie zmienia to jednak oceny, że U. H. powołana byłaby do dziedziczenia po mężu z ustawy, a w związku z tym w sprawie powinni brać udział jej spadkobiercy. Próbę ustalenia tych osób, jako zainteresowanych, podjął jedynie Sąd Rejonowy w Radomiu, przesłuchując wnioskodawczynię w ramach pomocy sądowej (k. 32-32v).

÷

Mając na uwadze powyższe rozważania, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy postanowił uchylić w całości zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku.

W związku z uchyleniem zaskarżonego postanowienia i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, przestała być aktualna kwestia istnienia oczywistych omyłek w postanowieniu Sądu Rejonowego z dnia 23 grudnia 2019 roku i skuteczności sprostowania takich omyłek.

Przystępując do ponownego rozpoznania sprawy Sąd Rejonowy powinien podjąć w pierwszej kolejności czynności sądowe zmierzające do ustalenia następców prawnych U. H. oraz do wezwania tych osób do udziału w sprawie, jako uczestników postępowania.

W dalszej kolejności należy poczynić ustalenia faktyczne co do tego, czy poza testamentem z dnia 20 maja 1998 roku spadkodawca sporządził jeszcze inne testamenty, jaka była ich treść, czy i w jaki sposób testament z dnia 20 maja 1998 roku został odwołany przez spadkodawcę, czy też nie, oraz jaka jest rzeczywista treść rozrządzeń zawartych w tym testamencie, jeżeli nie został odwołany.

*

Na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy pozostawił Sądowi Rejonowemu Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

O kosztach postępowania odwoławczego, które wystąpiły w sprawie II Ca 211/20, Sąd Rejonowy orzeknie w ramach rozstrzygnięcia o kosztach procesu za pierwszą instancję, stosownie do przyjętej zasady orzekania o tych kosztach.

*

Z tych wszystkich względów i na podstawie powołanych wyżej przepisów Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji wyroku.

Anna Podolska-Kojtych Dariusz Iskra Marek Zugaj

1 Przytoczono dosłowne brzmienie zarzutów i wniosków apelacyjnych.

2 Por.: wyrok SN z dnia 23 września 1998 roku, II CKN 897/97, OSN C 1999, z. 1, poz. 22; wyrok SN z dnia 23 września 1998 roku, II CKN 895/97, Lex nr 35067; wyrok SN z dnia 12 lutego 2002 roku, I CKN 486/00, Lex nr 54355; wyrok SN z dnia 12 września 2002 roku, IV CKN 1298/00, Lex nr 80271; wyrok SN z dnia 11 października 2002 roku, I CKN 1063/00, Lex nr 515435; wyrok SN z dnia 21 października 2005 roku, III CK 161/05, Lex nr 178635; wyrok SN z dnia 27 marca 2008 roku, II UK 86/07, Lex nr 461645; wyrok SN dnia 17 kwietnia 2008 roku, II PK 291/07, Lex nr 837059; wyrok SN z dnia 13 stycznia 2010 roku, II CSK 239/09, Lex nr 560847; wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2010 roku, I CSK 661/09, Lex nr 737251; wyrok SN z dnia 26 stycznia 2011 roku, IV CSK 299/10, Lex nr 784969; postanowienie SN z dnia 3 czerwca 2011 roku, III CSK 330/10, Lex nr 885041.

3 Przytoczono dosłowne brzmienie rozporządzenia testamentowego.